

РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки філологічних наук, доцентки,
доцентки кафедри англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова

Базилевич Наталії Вікторівни
на дисертацію Андрєєвої Марії Андріївни

**«Когнітивно-наратологічні властивості англійськомовних художніх
текстів для дітей (на матеріалі сучасних художніх наративів Великої
Британії)»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 035 Філологія,
03 Гуманітарні науки

Дисертацію Марії Андріївни Андрєєвої присвячено вивченню когнітивних і наратологічних характеристик сучасних англійськомовних дитячих художніх творів XX- XXI століть у контексті літературної традиції Великої Британії.

1. Актуальність теми дослідження.

Актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом сучасної філологічної науки до міждисциплінарних підходів у дослідженні художніх текстів для дітей, зокрема до поєднання когнітивної лінгвістики та наратології. Аналіз англійськомовних дитячих художніх творів XIX–XXI століть у контексті літературної традиції Великої Британії дає змогу простежити еволюцію способів репрезентації дитячого світу та специфіку художнього моделювання дитячого досвіду. Таке дослідження є важливим для розуміння ролі британських художніх текстів для дітей у світовому культурному просторі та її впливу на розвиток сучасних освітніх і культурних практик. Дослідження мультимодальних властивостей дитячих текстів дає змогу простежити, як взаємодія різних семіотичних ресурсів забезпечує ефективну комунікацію між автором і дитиною-читачем, як створюються умови для глибшого розуміння художнього світу та формування читацької компетентності. Крім того, аналіз таких властивостей відкриває перспективи для розвитку критичного мислення та інтеграції текстів для дітей у ширший культурний і освітній контекст. Отже вибір дисертанткою теми дослідження є цілком виправданим.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертації відповідає профілеві досліджень, що проводяться на кафедрі англійської філології та світової літератури імені професора Олега

Мішукова Херсонського державного університету в межах наукової теми «Лінгвокогнітивні, лінгвокультурологічні, наратологічні та перекладознавчі аспекти дослідження художніх та нехудожніх типів текстів» (Державний реєстраційний номер 0123U103801). Тема дисертації затверджена (протокол № 5 від 28.11.2022 р.) та уточнена (протокол № 15 від 28.04.2025 р.) на засіданні вченої ради Херсонського державного університету.

3. Наукова новизна результатів дисертації.

Положення, висунуті в дисертації, безсумнівно містять **наукову новизну**, яка обумовлена як змістом самого об'єкта дослідження, так і обраним підходом до його аналізу. **Елементи новизни** дослідження полягають і у подальшій розбудові когнітивно-наратологічного й мультимодального підходів до дослідження художніх текстів для дітей. **Новизною** відзначається запропонована комплексна методика аналізу когнітивно-наратологічних та мультимодальних властивостей художніх текстів для дітей, що містить чотири етапи: теоретико-аналітичний, наративно-конструювальний, лексико-стилістичний і мультимодальний. **Уперше**, спираючись на результати дослідження, виявлено новітні тенденції у сучасних художніх текстах для дітей британської лінгвокультури, що проявляються у неконвенційних властивостях: відображенні гендерного паритету, інклюзивності, різноманіття, екологічної тематики, а також у зосередженості на самореалізації, самосвідомості та емоційному благополуччі дитячого персонажа.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення результатів дисертації визначається внеском у жанрологію, когнітивну наратологію, мультимодальну наратологію, лінгвостилістику та лінгвокультурологію. **Теоретичне значення** роботи також полягає у розробці методики аналізу сучасних художніх текстів для дітей британської традиції, яка дозволяє виявляти їх когнітивно-наратологічні та мультимодальні характеристики і може бути застосована до дослідження художніх текстів для дітей у різних лінгвокультурних контекстах. Дослідження має **практичне значення**, визначене можливістю імплементації отриманих результатів під час викладання курсів зі стилістики англійської мови, лексикології англійської мови, сучасної літератури англійськомовних країн, спецкурсів «Мультимодальні та інтермедіальні лінгвістичні студії», «Лінгвокраїнознавство англійськомовних країн», «Інтерпретація художнього тексту», «Методологія та організація лінгвістичних досліджень», «Напрями та стилі художньої літератури ХХ – поч. ХХІ ст.», «Лінгвостилістичний аналіз тексту», «Наукові філологічні школи в Україні та закордоном», «Методологія сучасних філологічних досліджень», «Дискурсивні студії в Україні і світі», «Сучасні наратологічні дослідження художнього тексту».

5. Обґрунтованість і достовірність положень і результатів наукового пошуку забезпечуються опрацюванням достатнього обсягу сучасної науково-теоретичної літератури (333 найменування) та ілюстративного матеріалу (37 найменувань). Обраний для аналізу обсяг матеріалу становить 4020 умовних сторінок. Такий масив є репрезентативним для дослідження та охоплює популярні тексти жанрів літературної казки, короткі оповідання, ілюстровані художні тексти для дітей, та літературні твори для дітей із гібридною жанровою структурою, що відповідають меті та завданням роботи. Вибірка забезпечує достатню повноту аналізу й дозволяє отримати об'єктивні результати дослідження. Застосовано комплекс загальнонаукових методів (аналізу, синтезу, теоретико-аналітичного узагальнення й аналітичного дослідження), когнітивно-наратологічний, мультимодальний, лінгвостилістичний та семантичний аналіз, які повністю відповідають цілям і завданням роботи та забезпечують всебічний аналіз досліджуваного матеріалу. Загальні висновки є послідовними та обґрунтованими, висвітлюють хід дослідження, поставлені завдання й результати проведеного дослідження.

6. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності.

Метою дослідження визначено виявлення лінгвокогнітивних та нратологічних властивостей художніх текстів для дітей Великої Британії періоду з XX по XXI століття. Заявленій меті підпорядковуються п'ять логічних завдань науково-дослідницького пошуку. Ключові положення роботи мають достатнє теоретичне підґрунтя. Система використаних методів сприяє реалізації поставленої мети і завдань, представлені висновки є аргументованими й переконливими, що засвідчує високий рівень засвоєння здобувачкою методології наукової діяльності.

7. Апробацію результатів дослідження здійснено на 8 міжнародних конференціях та 1 всеукраїнській конференції. Основні результати рецензованої дисертації висвітлені у 12 наукових публікаціях. Із них: 5 статей (2 одноосібні та 3 у співавторстві) у фахових виданнях України, 7 тез у збірках матеріалів міжнародних конференцій (5 одноосібних, 2 у співавторстві).

8. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Загальна структура роботи відповідає нормативним документам, включає анотацію українською та англійською мовами, список публікацій здобувачки, зміст роботи, вступ, чотири розділи з підрозділами та висновками до кожного підрозділу, загальні висновки, список використаних джерел, список ілюстративного матеріалу, додаток А (список публікацій з теми дослідження).

Загальний обсяг роботи становить 287 сторінок, із них – 236 сторінок основного тексту.

У **вступі** подано обґрунтування актуальності теми та її зв'язок із науковими програмами, визначено мету й завдання дослідження, об'єкт, предмет, матеріал та методи. Також окреслено наукову новизну, положення, що виносяться на захист, теоретичне й практичне значення роботи. Включено інформацію про особистий внесок здобувачки, наведено відомості про апробацію результатів, публікації та структуру дисертації.

У **першому** розділі уточнено поняття наративу в межах класичної та сучасної наратології, систематизовано посткласичні підходи до його вивчення; розглянуто трактування категорій «наратор» і «нарататор» у дитячих текстах та окреслено специфіку художніх наративів постмодернізму і його відгалужень у сучасних художніх текстах для дітей.

У **другому** розділі, який присвячений методології дослідження, чітко і логічно розкривається алгоритм аналізування художніх текстів для дітей, що включає чотири етапи: теоретико-аналітичний, наративно-конструювальний, лексико-стилістичний і мультимодальний. Запропонований алгоритм забезпечує комплексний підхід, поєднує традиційні літературознавчі методи з новими підходами, орієнтованими на сучасні когнітивно-наративні та мультимодальні практики, і тим самим сприяє більш повному розкриттю пізнавального й естетичного потенціалу художніх текстів для дітей.

У **третьому** розділі встановлено, що унікальність сучасних художніх текстів для дітей полягає в тому, що у їх підґрунті лежить реальний контекст. Доведено, що особливий художній час і простір, прототипічні персонажі, гармонійне поєднання людського і тваринного в антропоморфних персонажах конструюються завдяки взаємодії реальних та казкових елементів. Створено типологію персонажів у казках Р.Дала, яка включає бінарні опозиції: герої-діти / лиходії-дорослі, герої-діти / лиходії-діти, герої-діти / лиходії-казкові створіння, герої-тварини / лиходії-люди, герої-тварини / лиходії-тварини. Розкрито тематику сучасних художніх текстів для дітей (різноманіття, інклюзія, самоідентифікація, самореалізація, матеріальне неблагополуччя, соціальна несправедливість, неповна сім'я, дисфункційна сім'я, еко-активізм). Успішно здійснено лінгвостилістичний та семантичний аналіз, що допомогло виявити особливості мовлення художніх текстів для дітей (чайлд-метафори, лексичні трансформації, гіперболи, іронію) та розкрити їх роль у створенні точки зору фокалізатора-дитини.

У **четвертому** розділі належну увагу приділено з'ясуванню особливостей наративного конструювання художніх текстів для дітей («тіньові наративи», ілюстровані наративи, візуальна інтертекстуальність). Визначено роль вербального й невербального модусів у створенні смислів у сучасних художніх текстах для дітей. Доведено, що взаємодія візуального модусу (специфічне

конструювання простору сторінки, графічні елементи, шрифт, колір і розмір літер, кольорова палітра, візуальна метафоризація, візуальна салієнтність, мовні бульбашки, кут зору подачі ілюстрації, візуальна близькість і візуальна віддаленість) та вербального модусів, а також домінантність візуальних компонентів над вербальними дозволяють передати читачу-дитині складну абстрактну інформацію у зрозумілих йому контекстах.

У **висновках** дисертації систематизовано отримані результати, які в сукупності розкривають поставлені завдання та підтверджують досягнення мети роботи. Перспективу подальших досліджень вбачають у трансмедіальних дослідженнях сучасних різножанрових художніх наративів для дітей британської традиції, а також у використанні розробленої методології для дослідження сучасних художніх текстів для дітей інших лінгвокультур.

Дисертація Андрєєвої Марії Андріївни є самостійною вагомою науковою працею, яка послідовно розкриває обрану тему. Структура роботи логічна та добре продумана, а зміст відповідає заявленій тематиці. Робота містить глибокий теоретичний аналіз, підкріплений емпіричними дослідженнями, що свідчить про завершеність дисертаційного дослідження.

9. Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності.

Представлена до захисту робота Марії Андріївни Андрєєвої – цілком оригінальне і самостійне дослідження, усі висунуті у роботі наукові положення отримані авторкою особисто. Дисертантка надала повну та достовірну інформацію про результати своєї наукової діяльності. Коректність використання ілюстративних джерел і обґрунтованість висновків у науковому дослідженні свідчать про дотримання Марією Андріївною Андрєєвою як норм коректного покликання на наукові джерела, так і принципів академічної доброчесності та наукової етики. Роботу перевірено на текстові збіги за допомогою програмного засобу StrikePlagiarism, показники унікальності тексту відповідають вимогам (Довідка наукової бібліотеки від 18.08.2025).

10. Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації.

Загальне враження від дисертації позитивне, принципівих недоліків, які стосуються структури, змісту, обсягу, оформлення, наукового, теоретичного та практичного значення немає, проте є певні зауваження:

1. У підрозділі 4.1 *«Мультимодальне конструювання ідеї різноманіття та інклюзії у сучасних художніх текстах для дітей»*, у якому розглядається мультимодальна репрезентація інклюзії, переважає увага лише до візуального аспекту («тіньових» наративів, які заcodedовані у візуальних елементах та ілюстрацій). Це звужує розгляд лише до одного модусу, але водночас надає можливість показати його провідну роль у донесенні ідеї інклюзії.

2. У підрозділі 3.2 «*Типологія персонажів сучасних художніх текстів для дітей*» запропоновано типологію персонажів у казках Р. Дала, що ґрунтується на бінарних опозиціях за принципом «герой / лиходій». Ці опозиції охоплюють такі пари: герої-діти / лиходії-дорослі, герої-діти / лиходії-діти, герої-діти / лиходії-казкові створіння, герої-тварини / лиходії-люди та герої-тварини / лиходії-тварини. З метою розширення емпіричної бази та перевірки універсальності розробленої типології, можливо, було необхідно додатково створити та порівняти типологію персонажів у текстах К. Коттл, О'Лірі та Т. Персівал, оскільки твори цих авторів виступають джерелами ілюстративного матеріалу. Результати цього порівняння дали б змогу встановити, наскільки розроблена на матеріалі Р. Дала типологія є універсальною та застосовною до всього корпусу розглянутих текстів.

3. На стор.97 зазначено, що «Основою дослідження стали найпопулярніші художні тексти жанрів казки та короткого оповідання, які характеризуються визнанням серед читачів-дітей». Просимо уточнити, якими критеріями керувалася авторка, визначаючи популярність дитячих художніх текстів у своєму дослідженні?

4. У дисертації інколи трапляються окремі стилістичні огріхи, наприклад, тавтологія (с.20), спостерігається певна повторюваність інформації (с.206, с.215), незначні технічні огріхи (с.6, 20, 35, 43, 50, 53, 54, 56, 57, 72, 84, 85, 103, 106, 122, 125, 130, 132, 135, 137, 148, 155, 158,204, 213, 247)

Підкреслимо, наведені дискусійні міркування та зауваження не применшують загального позитивного й приємного враження від наукової роботи.

11. Загальний висновок про рівень набуття здобувачкою теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

Загальна оцінка рецензованої дисертації позитивна, тому що це актуальна, самостійна та перспективна наукова розвідка. Текст дисертації та рівень її апробації підтверджують той факт, що здобувачка наукового ступеня докторки філософії зі спеціальності 035 Філологія 03 Гуманітарні науки Андрєєва Марія Андріївна володіє високим рівнем теоретичної підготовки, глибокими науковими знаннями, аналітичними навичками й необхідними компетентностями для професійної наукової діяльності.

Вважаю, що робота «Когнітивно-наратологічні властивості англійськомовних художніх текстів для дітей (на матеріалі сучасних художніх наративів Великої Британії)» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 – Філологія (галузь знань 03 – Гуманітарні науки) є самостійною завершеною науково-дослідницькою роботою. За актуальністю, об'ємом та рівнем проведених досліджень, науковою новизною і практичною значимістю вона відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами), Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017

«Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за номером №155/30023, а авторка роботи, Марія Андріївна Андрєєва, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 – Гуманітарні науки зі спеціальності 035 – Філологія.

Рецензент:

доцентка кафедри англійської філології
та світової літератури імені
професора Олега Мішукова
Херсонського державного університету

Кандидат філологічних наук, доцент

Наталія БАЗИЛЕВИЧ